
ARGIZADI

1.

Itxas-ertzeko muñotxo batean
mendebalera begira
arlosa txukun polita
lauburu borobilla:
"Emen datza: erdi-miñak erailda, semetxoa
altzoan duela, ARGIZADI BELTXARANA.
Abenduak 24, Urtea 1560"

Kresala zero-urdiñakin mugatzen dan lekuan, sartzen da ur-azpian Eguzkia; baña, ez bere aizkeneko argi-izpiakin musutxo bat bialtzeke, muño gaiñeko ARGIZADI BELTXARANA ri. Badoa neskatoren senitartea gurtzera.

2.

—Amatxo, bai pozik nagoela; gure landetara laister agertuko dira euskaldunak. Amasei urte bete ditut zaz-pigarren illargi betean, eta, onezkero utziko didazu aiekin egiten degun azokara urbiltzen... Ez al da orrela, amatxo?

—Gaztetxoa zera oraindik, Argizadi, gizonen artean ibiltzeko.

—Zu Axari Beltzarekin alkartu ziñanean, ez ziñan ni baño askoz zaarrago... Eta, zergatik ipiñi zidazun Argizadi izen au?

—Illargi betean jaio ziñalako. Ur gardenez betetako ontzi orrek argia dario bere erraietatik. Berari eskeiñita zaude...

—Amasei aldiz ikusi ditut elurte ikaragarriak, amasei aldiz larrak lorez edertzen... Utzi eidazu, ama, aundia naiz-eta.

—Axari Beltzaren baimena bearke degu.

—Emango du; neuk eskatuko diot, amatxo.

—Neuk aurretik egingo dizkiot biezpairu itz.

3.

Negu osoan kastoreak arrapatzeari ekin ziotzen. Euskaldunen agurra, zorioneko agurtzea izaten zan, ez bait ziran lurraren jabe egiten, indioek baso-barrura botetaz, zenbait erbestetarrek egiten zutenen antzera... Udaberrian agertzen ziran eta udazkenean joan.

—Axari Beltza, euskaldunak datoztenerako kastore-larruak gertu daude.

—Zenbat dira danetara?

—Berreun ete larogeita bost. Zer eskatu bear diegu ordañetan?

—Lenengo-eta-bat, aizkorak eta aiztoak. Gureak oraindik arrizkoak dira eta eurenak gogorrak, apurtu

eziñak eta dizdira egiten diote eguzkiari...

—Emakumeak ere gogoan izan bearke...

—Ekarriko diturte txintxilikario eta izpilluak ere.

Baita arto-ogi ederrak.

—Eta edari goxo bizigarria?

—Sagardoa? Bai, orixe.

4.

Egunero agertzen dira ondartzara euskaldunen berri ote dan. Mutiko bat eduki oi dute arbola baten goiko muturrean itxasoari begira...

—Ara, badator oial txuriz jantzitako ontzi aundia!

Asieran ez ziran batere fiatzen eta oianean izkututzen ziran, ontzia ikusi orduko; orain, berriz, ondartzara datoz guztiak kastore-larruak eskuetan dituztela.

Agurka eta garraxika asi dira legorretik; agurra eta garraxia erantzuna ontzi-barrutik.

5.

Kapitanak barruan:

—Udetara bost txalupok. Banatu galtzairuzko aizkora eta aiztoak, txintxilikario eta izpillu, arto-opil eta sagardo...

Joan-etorriak bein da berriz egin dituzte. Azkenik guztiak dira legorrean azoka bereizi aretan parte artze-ko. Danon festa da eta danon poza. Eguzkia bera ere alai agertzen da. Barruan, zaintzaillea bakarrik; Andres gizarajoa; bera da aizken etorri dana Terranobara'ko....

6.

Azoka asi da: aizkorak, aiztoak, txintxilikarioak, arto-opillak, sagardoa aide batera; kastore-larruak bestera. Larruok jaso dituzte ontzi-barrura; arto-opillak eta sagardoa guztien aoetan daude. Aizkenarako naiko motelduta daude indioek. Suak piztu dituzte eta prest daude gaueko danbor-soiñu eta dantzarako. Kapitanak barruratzeko agindua eman du; biar, goizetik, asi bear dute-ta lanean.

7.

Goizean goiz, egunsentirako, Txomin, ogei urteko gazte lerdena, kapitanaren semea, 18 gizonekin legorretatu da. Aizkolariena da lenengo lana (indioek, aizkorak bai, baña lear eginda daude; orrek ez du ajolik, Euskalerrian edozein da aizkolari): embor sail bat bota dute; adarrak kendu eta eurokin moillak egin. Ondoren, txabolak jaso; bai gizasemeentzat, baita barrillentzat ere. Barril utsak, udez beteak, gero guztiak balekoipez osatzeko.

Egur eta tella-lana bukatzean, bi labe eraiki bale-koipeak urtutzeko. Aste betean bukatuko dituzte aurretik egin bear diran osakizunak. Bitarte onetan, ontzia, barrukoekin, abiatu da bale-arrantzara.

Ez da naikoa balea arraptzea; bale ori koipe biurtu bear Euskalerrira eraman aal izateko. Orregaitik bi taldeetan eratuta daude Terranoba'ra etorri diranak: legorrean batzuek eta geienak itxasoan...

8.

Argizadi lenengo gabean maite-mindu zan Txomin, kapitanaren semearekin. Lanean ekin zutenean, beti bezela, indio talde bat gelditu zan euskaldunen lagungarri: Axari Beltzaren taldea. Nun Txomin, an Argiadi. Sukalderitzan zebillen, Txomiñ'en inguruan eta Txomiñ'en serbitzari... Neskato begi-beltz beltzaran ura gogoko zitzaion kapitanaren semeari...

Aizkenerako, illargi betea ospatzen ari zirala, bai indioek eta baita euskaldunek ere (usario zaar bateri jarraituz), oianeko belar biguñia etzan -gai, ostro berri arteko zirrikituetatik, illargiaren erraiño zuriak argitu zioten neskatxari begiak...

9.

Baleak ugari San Lorenzo ibaiaren kolko zabalean; lana etenik gabe. Barrillak zijoazen koipez betetzen... Baita Argizadi'ren sabela ere. Amak kontu artu zion:

- Neska, zertan zabilta?
- Txomiñ'ekin zoratuta nabil, ama.
- Eta, bera?
- Bera ere bai; geroz eta sutsuago.
- Aitari esan bearko. Zenbagarren illebetean zoaz?
- Bosgarrenean. Antzarrak ego-aldera egan asita daude eta, zer egin bear det nik, neguko elurretan, ume-txo batekin eta senarraren laguntzarik gabe?

- Axari Beltzarekin itz egingo det eta Txomiñ'ekin ere bai: ezin deikuzuke emen gurekin gelditu aurdun zeralarik.

- Eta, zer egin bear det nik...?

Argizadi'ren gurasoek, itz-erdizka eta kiñuz, neskatoren sabela erakutziz, egi guztia adierazi zioten. Txomiñ'ek aitari eta onek, kapitanaren eskubidez, biak alkartu zitun eta ezkondu. Euskalerrira begiratzeko eguna eldu zanean, barruan txoko bat aukeratu zioten Argi alboan.

Txomiñ'en ama arri-eta-zur gelditu zan, erditzeko gertu zegoen neskatxa beltzaran ura ikusi zuanean...

10.

Egunak bete ziranean sorzaiñari deitu zioten, gertu egoteko. Erdi-miñak azaldu ziranean, sorzaiñak egin zitun bere prestakizunak; baña, ez alperrik: aurra atzekoz aurrera zetorren eta burua bearrean, eskubiko oiña

agertu zan eta ezkerrekoak traba egiten zion irteteko.

- Barberoari ots egin bearko diozute; bestela, ez degu gauza onik emen aterako.

- Ain gaizki al dator?

- Okerrago ezin.

Barberoa agertu zan bere tresneri osoakin eta sabelpetik egin zion ebagi sakona... Alperrik. Sakonago eta luzeago... Alperrik berriro ere. Odol-ixurtea galditu ezin... Zer egin?

- Sabela ebagi goitik beera eta aurra atera (ekin zion aldamenetik Txomiñ'en amak).

Zilla lotu zitzaion eztarrarian eta aurra itota zegoen. Odolez barberoa, odolez ingurukoak: abere-iltokia zirudien gelatxo arek. Orra Argizadi'ren azkena; orra Txomiñ'en biotza erdibi... Bururik jasoko ote du gazte onek?.

11.

Bizitza aurrera doa eta ordurik ez da gelditzen. Gabon tristeak; baña, uste baiño lenen, saatsa loratan. Ontzia Terranoba'ra bidean ipintzek, asiak dira antolaketak...

Ondartzan kokatuta zeuden senitarteko guztiak. Oial zuriak agertu ziranean, ixilik barruan eta exilik legorrean... Malko negarrak eta zotiñak... Gurasoek Txomiñ'eri Mikiko eskeiñi zioten, Argizadi'ren aizpatxoa... Udarako laguntzaille gelditu ziran... Antzarrak ego-alderuntz berriro... Berandu orduko, ontzia istipatu bear zan, Atlantik itxasoa batetik bestera igarotzeko. Txaboletan 800 barril, koipe zeuden pillatuta.

Istupatzeko, ontzi-barrua ustu zuten (lantza, ezpata, kañoi aiñako guztiak) arintzeko, gero maria-goran ondartzan aal zan urrutiren sartzeko. Maria-beeran giza-seme guztiak, gillatik asita, urpe-aldeko zatiak istupatu eta pikez igurtzi. Ondorengo maria-beeran, kareleraiño-ko besteak.

Istupatzea bukatuta, festatxo bat egin ondoren, lotara gurputzak leaf eginda. Goizeko maria-goran uretara irten eta ondartzakoak barruratu.

12.

Egun-sentia izakia margotzen asi zanean, lo zeuden begiak esnatu ziran; baña, indioen aztarnik ez zegoen inguruan. Bi txalopa falta ziran, beuren arpoi, sangradera eta estatxekin; lantza eta ezpata pilloa, makallautako aparixuak eta ogei koipe-barrillak.

- Zer da au? Deitu Txomin'eri (kapitanak)

- Jauna, Txomiñ'ik ez dago emen.

Arrinda'tar Anes